

Сайтът desebg.com публикува част 11 от документалната книга на разследващия журналист Христо Христов [„Операция МАРАТОН“](#) – истината за кражбата на Паисиевата история от Държавна сигурност в „Зограф“. От нея става ясно как през 70-те години Югославия предприема успешни легални инициативи за проучването на духовното богатство на сръбския манастир „Хилендар“, докато Първо главно управление на ДС продължава да извършва тайни операции по преснимането на най-важните славянски ръкописи в „Зограф“, които бързо са разконспирирани.

Дотук в разследването:

[Част 1](#) – съдържа синтезирана информация за сензационните разкрития в архива на ДС, свързани с операция „МАРАТОН“.

[Част 2](#) – разказва за „откриването“ на „Зограф“ от комунистическата власт и ключовата роля на Александър Фол и Людмила Живкова при формирането на партийно-държавната политика към паметниците на българската култура зад граница, включително и към българския манастир в Света гора.

[Част 3](#) – разкрива за тайните планове на ПГУ за проникване в Зографския манастир.

[Част 4](#) – представена е историята на създаването и възхода на утвърденото през 1972 г. ново направление в ПГУ за културно-историческо разузнаване.

[Част 5](#) – за първи път се разкрива при какви непригодни условия разузнаването съхранява придобитите при специални мероприятия ценни за българската култура копия от различни архиви, документи, артефакти и произведения на изкуството.

Част 6 – разкрива първоначалните опити на ПГУ да събира разузнавателна информация за българския манастир „Зограф” в Света гора.

Част 7 – разказва за вербуването на богослова Иван Желев – „АНГЕЛОВ” за агент на ПГУ.

Част 8 – въвежда в кризата в българския манастир по време на игуменството на румънеца Дометий.

Част 9 – разказва за решаващите дипломатически ходове на БПЦ за отстояването на българския характер на „Зограф” при управлението на румънския игумен Дометий през първата половина на 70-те години на XX век.

Част 10 – разкрива промяната на политическия климат в Гърция след края на управлението на военната хунта и идването на власт на Константинос Караманлис.

Плановете на културно-историческото разузнаване

За пасивността и неадекватната реакция на разузнаването по време на ескалиране на кризата с румънското игуменство през 1974 г. говорят планът и отчетът за работа по „ЦИТАДЕЛА” на отдел 14 за културно-историческо разузнаване (КИР). Те са изготвени съответно от зам.-началника на отдела и отговарящия за работа по линия на Гърция полк. Христо Маринчев. В плана за 1974 г. се посочва, че „досега грижи за опазването на тази българска светиня е имала само БПЦ със съдействие до известна степен на Комитета по религиозните въпроси. А по отношение на наличните архиви, документи и произведения на изкуството не са предприемани организирани мероприятия от нашите научни учреждения. Мероприятията, които провежда БПЦ са насочени само за попълване на монашеското братство, с която задача тя също не е в състояние да се

Написано от Христо Христов
Събота, 16 Март 2013 18:50

справи”.

По същото време, когато планът е утвърден, БПЦ прави най-важните дипломатически ходове, благодарение на които българският характер на „Зограф” не е променен. ПГУ тогава все още не разполага с разузнавателни източници, които своевременно да информират за промените в напрегната обстановка. Разузнаването приема, че дотогавашните мероприятия от страна на БПЦ срещат отрицателно отношение на гръцките официални власти, които провеждат линия на обезлюдяване на манастира и неговото ограбване, и затова то ще работи за опазване и съхранение на българските паметници на културата в манастира.

Внедряването на секретен сътрудник „ХАДИЕВ” в „Зограф”

В тази връзка е предвидено през 1974 г. управлението да продължи работата с агент „АНГЕЛОВ” – богослова Иван Желев по изясняване на положението в Зографския манастир и за изучаване на духовници от гръцкия Свети Синод с цел откриване разработка на лице за ангажиране в решаването на оперативни задачи на ПГУ. Разузнаването предвижда да продължи и работата с една своя доверителна връзка под псевдонима „ХАДЖИЕВ” с цел усъвършенстване на подготовката му във фото и консервационно дело. Ще продължи работата с монах Кирил за изпращането му в Зографския манастир. Отговарящият за разработката планира да търси и други монаси, които да бъдат вербувани и внедрени в зографската обител.

Този план очевидно допада на ръководството на отдела, защото върху него е поставена следната резолюция: „Планът е много сериозен и налага непрекъснат контрол и съгласуване на описаните мероприятия в ръководството на ПГУ с цел утвърждаването им”.

В отчета си за 1974 г. гръцкото направление в КИР отчита привличането към сътрудничество на „ХАДЖИЕВ” и неговото специално обучение. „Най-добрият резултат от тази комплексна дейност, съчетание на агентурно-оперативните мероприятия с подготовка за изпълнение на специфични задачи, е успешното изпращане на обекта за продължително време в главния обект за проникване „ЦИТАДЕЛА”, отчита полк. Христо Маринчев.

Написано от Христо Христов
Събота, 16 Март 2013 18:50

СС „ХАДЖИЕВ” действително е изведен в Зографския манастир през 1974 г. До края на разузнавателната дейност по ОАП „ЦИТАДЕЛА” монахът ще бъде и единственият сътрудник на отдел 14, който е внедрен в манастира. Неговата дейност обаче бързо е разконспирирана от останалите монаси и присъствието му в обителта се превръща в източник на постоянни скандали и хронично напрежение. Неговото име се среща в разработката „ЦИТАДЕЛА”, но тук не се назовава, тъй той вече не е сред живите.

В отдел 14 КИР отчитат, че за укрепването на положението в „ЦИТАДЕЛА” роля е изиграло и маршрутирането на агент „АНГЕЛОВ” там. Той помага за „уреждане на някои въпроси от организационен характер и прокарване на решения за стабилизиране на положението на нашите българи”.

Истината е, че КИР няма принос в овладяване на кризисното положение в „Зограф” и за освобождаването на румънския игумен Дометий, поради собствените си ограничени разузнавателни възможности. Архивите разкриват, че заслугите за това са преди всичко на българската църква.

Легално или нелегално проучване на Зографската света обител

Това съвсем не пречи на разузнаването от 1975 г., когато политическият климат в Гърция е далеч по-благоприятен от времето на военната хунта, да предприеме офанзива за реализиране на замислените още през 1972 г. задачи за придобиване на ценни за българската култура материали. Придобиването към онзи момент се изразява в преснимане преди всичко на славянските документи в библиотеката на „Зограф”. С внедряването на „ХАДЖИЕВ” в манастира това на практика става възможно.

Големият въпрос обаче е защо проучването на културното богатство на българския манастир не се извършва легално, така както по това време правят други страни? Отговорът е, че с налагането на контрол на цялата дейност по „Зограф”, КИР оправдава своето съществуване. С обсебването на всички задачи, свързани с българския манастир в Света гора, то не само си извоюва привилегията да стои близко до силните политически фигури на деня като Людмила Живкова, но и си обезпечава сериозни финансови средства, които освен за заплати отдел 14 получава и за

Написано от Христо Христов
Събота, 16 Март 2013 18:50

задгранични командировки, подкупи под формата на подаръци и пари за възнаграждение на агенти.

В агентурната мрежа на КИР са оплетени духовници, учени, реставратори и други специалисти. Сътрудничеството към ДС не е задължително условие те да си вършат професионалните ангажименти, но със сигурност за много хора то е бариерата, която разузнаването пуска пред тях преди да им се позволи да напускат страната в служебна командировка. Показателно в това отношение е, че в разузнаването започват да си приписва като заслуга всяко изпращане на нови български монаси на Света гора от БПЦ. По същия начин процедурат с учени и реставратори, командировани по линия на проучвателни или други спасителни дейности в „Зограф”. Това е практиката, която КИР използва, за да отчита „своята дейност” до края на съществуването си, злоупотребявайки с нуждата от действителна и смислена разузнавателна работа.

Това е и причината ПГУ да игнорира явния подход към изследването на богатствата на атонските манастири, въпреки че се оказва далеч по-ефективен и не крие рискове от провали, от каквито впрочем разузнаването се пази.

Прагматичните сърби и духовното богатство на „Хилендар”

Типичен пример за политика, която е напълно противоположната на наложените от БКП мероприятия по отношение на „Зограф”, е изследването на културното наследство на манастира „Хилендар” от тогавашна Югославия. Информация за пътя, по който става това, разузнаването получава от своя човек в САЩ – епископ Симеон – агент „ХРИСТОВ”, тогавашен Главиницки епископ Симеон, днес Западно- и Средноевропейски митрополит Симеон. Той информира ПГУ, че свещеник от Сръбската православна църква в САЩ е автор на най-сериозната проучвателна дейност в „Хилендар”. Става въпрос за Матей Матеич, енорийски свещеник и професор в университета по славянски език в гр. Колумбус – столицата на щата Охайо, САЩ. „ХРИСТОВ” дори му гостува в дома, където Матеич го кани и му разказва открито и с подробности за работата си в „Хилендар”.

Професорът е потърсен от сръбската църква с предложението да заснеме всички стари ръкописи и богослужебни книги в „Хилендар”. Отделът по славистика при университета го подпомага финансово и му осигурява професионален фотограф,

Написано от Христо Христов
Събота, 16 Март 2013 18:50

професор по фотография и кинематография. През 1970 г. двамата за първи път пристигат в „Хилендар”, запасени със специална апаратура и микрофилми. Отначало монасите се отнасят недружелюбно към тях, а по-късно стават добри приятели. Заснемат една пета от манастирската библиотека. Оригиналите са предоставени на Сръбската православна църква, а копие – на Охайския държавен университет. В следващите две години Матеич заедно със сина си Предраг Предрач осъществява още две мисии в „Хилендар”, при които заснемат общо 820 славянски манускрипти. Издават брошура на заснетите ръкописи и книгата „Manuscripts from The Chilandariou Monastery Mount Athos office of Educational Services”, The Ohio State University Libraries, 1971.

По този начин университетът в Охайо става притежател на най-голямата сбирка славянски документи от Света гора в САЩ, достъпът до които е свободен. КИР обаче отказва да следва този подход и да използва връзките и възможностите на епископ Симеон – „ХРИСТОВ”, въпреки че първоначално има такъв план. По-късно ще се установи, че най-вероятно причината за това е стремежът на отговарящия за работата по „ЦИТАДЕЛА” полк. Христо Маринчев да се „окичи” с най-големите заслуги след провеждането на операцията за осигуряване на копия от ръкописи в „Зограф” именно по оперативен път, а не легално.

Резидентурата на ПГУ в Гърция против рисковата тактика на Центъра

Едно от най-показателните доказателства за погрешния подход към изследването на културното наследство на Зографския манастир е унищожителната критика, която КИР получава от колегите си зад граница – от самата резидентурата на разузнаването в Атина. Обективната оценка и трезвият анализ на ситуацията, направени от резидентурата, се различават напълно от амбицията на отдел 14 на всяка цена да наложи конспиративния метод на работа. Разузнавачът, работещ за отдел 14 в резидентурата в Атина, излага ясно своята позиция и предупреждава КИР за евентуално разкриване и проблеми, малко след като в „Зограф” избухва първият скандал с разкритата от монасите „снимачна дейност” на СС „ХАДЖИЕВ”. Оперативният работник в резидентурата, скрит зад псевдонима „ПАТЕВ” излага следните аргументи:

„Лично аз поставям под съмнение правилността на постановката на работата на човека, ръководен по раздел „ДАНОВ” (кодово име на отдел 14 за културно-историческо разузнаване в ПГУ, б. а.). За сега и досега по преценка и на практика той извърши и е извършил една много полезна работа. От гледище на методите и начина на извършване на тази работа обаче ние сме силно уязвими. Какво имам предвид? Цялата дейност –

Написано от Христо Христов
Събота, 16 Март 2013 18:50

внасяне на материалите, изнасянето на готови материали, предаването и приемането се върши неофициално или полуофициално. В същото време, както се установява, това вече е обществена тайна.

Аз се придържам от принципа, че трябва да се търси начин това, което се върши да се легализира, а не да се върви по линията на засекретяването – опасно е. Заслужава в това отношение да се изучи опита на „Хилендар” и други манастири, които по официалния път са постигнали много повече отколкото ние по възприетия начин.

Ако ще се продължи неофициалния път и ще бъда ползван аз в системата, настоявам и по официална линия да ми се дадат проблемите и връзката с манастира. В противен случай допускаме оперативна грешка.”

Не само резидентурата е поставена в ситуация на постоянно напрежение в резултат на работата на КИР. От архивите става ясно, че на голямо изпитание е поставено и българското братство. ОР „ПАТЕВ” много точно описва реакцията на българските монаси, след като разбират, че в манастира се снима тайно. „След няколко разговора с Пахомий (монахът, който по това време вече отговаря за библиотеката, б. а.) той изплю камъчето: „Страхувам се, че човекът ще ни подпали чергата”, лаконичен е разузнавачът. „Човекът” е секретният сътрудник на КИР – „ХАДЖИЕВ”, от когото дори отговарящият за операциите на ПГУ зад граница зам.-министър ген. Стоян Савов впоследствие ще вдигне ръце.

СЛЕДВА